

ВОЈИСЛАВ БОЉЕВИЋ - ВУЛЕКОВИЋ, Котор

ПРИЛОГ ПИТАЊУ УБИКАЦИЈЕ ПРАПРАТНЕ

Питање убијације Прапратне ни до данас није дефинитивно ријешено. Константин Јиречек је идентификовао Прапратну са црмничким селом Папратницом. У издањима прашког научног друштва он је још 1879. године дословно казао да је „Прапратна један од главних градова зетских, сада село Папратница у црмничкој долини“¹. Истог су мишљења Павле Аполонович Ровински² и Стојан Новаковић. Овај други дословно каже: „Прапратна је данашња Папратница у Црмничкој нахији у Црној Гори, што је већ познато. Сегменџа мјесто Сегменџа као што пише у глави XXXIX то је садашња Црмничка нахија у Црној Гори. Како су Прапратна и Црмница, које су у садашњој Црној Гори једна нахија, чиниле у старо време две жупе, биће јасно, кад кажем, да се и садашња Црмничка нахија дели на две речне долине: Ораховачку и Црмничку. Прапратна је хватала предео Ораховице. Стара је, дакле, подела више гледала на поделу природну. — Да су сва ова места: Облик, Прапратна и Црмница овако једно уз друго на западној страни Језера, види се из главе XXXIX, у којој се казује, како су Доброслављеви синови изделили себи управу земље. Микеља је добио *Obliquum, et Prapatna et Sermeniza*“³.

Друкчије гледиште имао је Љуба Јовановић, а по њему и неки други наши историчари, међу којима треба истаћи Јована Ковачевића, који сматрају да се Прапратна налазила између Бара и Улциња у данашњим Мркојевићима. Они је ту убицирају на основу XXXVIII главе Љетописа попа Дукљанина, односно

¹ Љ. Јовановић, Дукљанинова Прапратна, Старинар, I, Београд, 1884, 69.

² П. А. Ровински, Черногориа, I, Петроград, 1888, 348.

³ Стојан Новаковић, Српске области X и XII века, ГСУД, XLVIII, Београд, 1880, 13.

описа битке између кнеза Војислава и Византинаца. Тамо се каже да је Војислав, последице изненадног ноћног напада у барској равници, гонио непријатеља док није „прешао преко потока који тече Прапратном“ и доспео у шуму. По Јовановићу тај поток „протиче међу селима Печорицом и Раваном (Раван, -ња — В.Б.В.), те утјече у море“⁴, а по Ковачевићу то је „поток који се улива у ували Куња код рта Комине, док се шума одмах југоисточно од Прапратне у коју је зашла Војислављева војска и данас зове Горане“⁵. Ако изузмемо поредак Дукљанинових жупа, по којему се Прапратна налази „међу Обликом и Црмницом“, на коју логику указује Јовановић, других јачих материјалних, односно археолошких доказа за ову тврдњу до данас немамо.

Насупрот овима, Андрија Јовићевић доста убједљиво доказује да се Прапратна налазила на другој страни Румије, у Крајини на Скадарском језеру, и да је жупа обухватала сва насеља од Скадра до Црмнице, а „сигна“ са двором кнеза Војислава да је била у Доњим Мурићима, гдје постоји локалитет „Прапатиште“. Јовићевић сматра да је то мјесто, окружено хиљадугодишњим маслиновим стаблима и лијепом пјешчаном плажом, испод које се ребају острвца са задужбинама зетских владара, најљепше на Скадарском језеру, те да га је и због тога кнез Војислав могао изабрати за своје столно мјесто. Сем тога, ту су и темељи једног старог здања које народ зове „хелија“. Одбацујући потпуно Мркојевиће као локацију за Прапратну, Јовићевић констатује да су зетски владари често мијењали престонице — Дукља, Крајина, Прапратна, Скадар, Жабљак, Обод, Цетиње — али увијек у оквиру Скадарског језера, јер „не имајући убојних лаба, да бране своје приморске обале од јаким приморских држава, зетски господари нијесу смјели ни покушати, да престоницу пренесу у зетско приморје“.⁶

У прилогу мишљења да се Дукљанинова Прапратна налазила на територију данашње Црмнице говори и црмничко предање о кнезу Војиславу, које се, прелазећи с кољена на кољено, сачувало до данашњих дана. То је, у ствари, прича коју налазимо у Летопису попа Дукљанина, с том разликом што је овдје позната локација Прапратне, као и други локалитети на којима се битка водила. Предање⁷ гласи: — Стефану Војиславу, за ври-

⁴ Љ. Јовановић, н. д., 70.

⁵ Историја Црне Горе, I, (Др Јован Ковачевић — глава V), Титоград, 1967, 325.

⁶ Андрија Јовићевић, Прапратна престоница зетског кнеза Стефана Војислава, Записи, II, Цетиње, 1928, 193—198.

⁷ Предање је забиљежио дупиоски капетан Мило Радов Вујовић из Комарна. Налази се у Историјском институту Црне Горе међу мемоарским списима Рада Турова Пламенца.

јеме школовања у Дубровнику, свидјела се дјевојка Неда⁸, коју Војислав запреси за жену. Неда затражи савјет од мајке и ова благослови тај брак из којег се породи пет синова. Даље — каже се у предању — пошто је побјегао из грчког ропства и ослободио Зету, Војислав је потражио склониште одакле би могао најсигурније владати и одупријети се Грцима. Нашао га је сјеверозападно од Скадарског језера у мјесту званом Прапратна, данас Туње, кроз које протиче врело (поток) хладне и количински врло јаке изворске воде, које је од извора до увора у понор дуго око 1000 метара. Недалеко од извора, на једном брежуљку, Војислав је подигао град од дрвене грабе, у којем је настанио 300 добровољаца, све ваљаних и добрих јунака, на челу са војводом Брљаном. По њему се и данас зове Туње Брљанско, Гора и Плоча Брљанска. Војислава су подржавали Миковићи, тада по снази познато племе у Црмници. — Предање даље каже како се Војислав економски ојачао домагавши се големог новца — „злата у мезије 400 ока“, златног и сребрног посуђа и другог, са једне грчке лађе која је пловила од Венеције према Цариграду, а разбила се негдје у близини Бојане. Грчки цар тражио је то благо, али га Војислав није дао, говорећи да оно припада њему — море му га је дало, јер га је на његову обалу избацило.

Интересантно је да о заплијењеном злату Дукљанин ништа не говори. Међутим, према Скилици — Кедрену, свемоћни евнух Јован Орфантроф, брат цара Михајла, упутио је цару у Солун лађу са десет кентенара злата. Лађа се разбила о обале Илирика и Војислав је заплијенио то злато.⁹ Још је интересантније да се количина заплијењеног злата од „400 ока“ — како стоји у предању — углавном поклапа са наводима византијских летописца, јер 1 кентера (грч. *kentarium*) је мјера за тежину од 100 литри,¹⁰ односно 50 kg, а то значи да су 10 кентера одговарали тежини од 500 kg злата, што приближно одговара предању, нарочито ако се има у виду да се систем мјера кроз вјекове мијењао. Ова историјска чињеница уздиже црмничко предање о кнезу Војиславу изнад обичног причања.

Заплијењено злато изазвало је два узастопна византинска напада на побуњену Зету. По Дукљанину обије борбе вођене су у равницама. Прва војска, под вођством Арменополоса, дошла је „до Зетске равнице“, гдје је била до ногу потучена. Друга, много већа војска, под вођством неког топарха Курсилија, која је из Драчке области стигла „у равницу града Бара“, катастрофално је поражена у Прапратни, а тешко рањени Курсилије

⁸ По Љетопису попа Дукљанина, Војислав се оженио из Дубровника непознатом рођаком цара Самуила.

⁹ К. Лиречек, *Историја Срба*, I, 170; *Историја Црне Горе*, I, 388.

¹⁰ Речник српскохрватског књижевног и народног језика, књ. IX, Београд, 1975, 425—426.

умро је у равници града Скадра, гдје је постављен „Курсилијев крст“. Послије побједице над Грцима Војиславов син Гојислав без борбе је свладао војску рашког жупана, босанског бана и захумског кнеза, које је цар с „доста злата и сребра“ био наговорио да пођу на Војислава.¹¹

На основу византијских извора сазнајемо да је зетски кнез Војислав заиста у два наврата потукао византијску војску, али ови извори ништа не говоре о учешћу рашке, босанске и захумске војске.¹² За разлику од Дукљанина, византијски извори кажу да су се борбе водиле у кланцима и гудурама¹³. Заправо обе ове борбе одиграле су се у Црмници, односно Прапратни, јер циљ непријатеља је био уништити центар зетских устаника — њихову престоницу, а бунтовног Војислава и његове синове одвести у цариградско заточеништво.

Први византијски напад на побуњену Зету из 1040. године детаљно је обрадио Милутин Мијушковић под насловом Битка у Црмници¹⁴. По њему „сама битка одиграла се у пределу Црмнице, у теснацу између Скадарског језера и његове вододелнице с Јадранским морем“.¹⁵ Византијске снаге биле су под номиналном командом евнуха Георгија Провантаса, а стварном под војсковођом Арменополосом. Нема података куда је наступала византијска војска. Могла је преко Сутормана, али и југозападном обалом Скадарског језера, што је и логичније.

Војислав је са бројно слабијим оружаном снагама чекао у Црмници. По Мијушковићу, он је морао донијети судбоносну одлуку: „Или да прими одсудну битку у Црмници, или да пође у маневарску одбрану“¹⁶. Међутим, обије ове одлуке биле су ризичне и неизводљиве. Имајући то у виду Војислав се одлучио да своју војску подијели у двије групе: источну (помоћну), коју је поставио у подручју Вураније (Врањине) и западну (главну) групу на вододелници Језера и Мора. Западним снагама командовао је Војислав са сином Радославом, а источним: Гојислав, Михаило, Саганек и Предимир. Овакав распоред имао је за циљ потпуно уништење непријатеља кад дође у тјеснац, а можда су Византинци ту, ради прикупљања својих снага, били на краћем одмору.

¹¹ Др Славко Мијушковић, Летопис попа Дукљанина, Титоград, 1967, 246—254; др Владимир Мошин, Летопис попа Дукљанина 1149—1949, Загреб, 1950, 88—92.

¹² С. Мијушковић, н. д., 247—254; В. Мошин, н. д., 89—92.

¹³ Никола Банашевић, Летопис попа Дукљанина и народна предања, Београд, 1971, 238.

¹⁴ Пуковник Милутин Мијушковић, Битка у Црмници (1040 године), Војно дело, 11, Београд, 1953, 62—66.

¹⁵ Исто, 63.

¹⁶ Исто, 63.

Битка у Црмници 1040. године

По Војислављевој наредби прво је ступила у борбу западна војска. Изненадни снажни напад створио је велику пометњу у византијским редовима, а када је Радослав савладао и посјекао Арменополоса, Византинци су почели у нeredу одступати, али тамо их је дочекала источна војска, која је потпуно дезорганизовала непријатеља. Настало је „велико сатирање и покољ Грка“. Георгије Провантас спасио се са незнатним остацима своје војске.

На крају свог рада Мијушковић закључује: „По идеји војсковође за тотално уништење надмоћнијег противника у теснацу, нападом из заседе с обе стране пута, по плану битке за реализовање те идеје, по стилу њеног извођења и масовном уништењу скоро читаве војне експедиције која је учествовала у том ратном походу, битка у Црмници је била веома ориги-

нална и значајна. Зато ће и она ући у ред наших великих победа“. Битка је показала — наставља даље Мијушковић — „... велику љубав за слободу, животну виталност, мушкост и високу ратничку вредност наших старих предака, који су се смело дигли на устанак против Византије и пожртвовано се борили за одбрану своје независности. Крупна победа зетске војске у бици у Црмници 1040. године представља почетак нове епохе у историји Зете. Та победа мале Зете засенила је углед Византије као велике силе. Победа у Црмници је камен темељац на којем је створена јака зетска држава у XI веку...“¹⁷.

И друга битка између Зећана и Византинаца водила се — како кажу византијски извори — у гудурама и кланцима, а не „у равници града Бара“, како стоји код Дукљанина. С тим у вези Никола Банашевић у својим коментарима Љетописа попа Дукљанина, између осталог, каже: „изузетне су, да не кажем немогуће, биле победе као Доброслављева у барској равници, где је веома моћна грчка војска, тако бројна да ју је земља једва примила, била поражена веома малим противничким снагама“¹⁸. Са тако силном војском Војислав се није смио обрачунати на равном територију, јер би га многобројнији непријатељ у фронталном наступу савладао. Требало је навући Византинце на погодније мјесто. С друге, пак, стране Византинци нијесу дошли да логорују „у равници града Бара“, већ су имали задатак да покоре побуњену Зету и њеног вођу примерно да казне. Зато су и пошли у потрагу за њим. А и сам Дукљанин каже да је Курсилије имао задатак „да крстарећи ухвати краља и његове синове било гдје их буде пронашао“¹⁹, односно „гдје год их буде могао наћи“²⁰.

Гдје се заправо водила ова друга битка тешко је одредити. Свакако на једном ширем подручју, на падинама Румије, односно у Црмници. Према Курсилијевом плану византијска војска требала је да наступа ка Црмници, у којој се налазио кнез Војислав са својом војском.²¹ Међутим, наши историчари, држећи се углавном Дукљанина, причају о Војислављевом ратном лукавству, који је изненадним ноћним нападом између 6. и 7. октобра 1042. године поразио византијску војску.

По црмничком предању, када је грчка војска дошла под Бар, Војислав је послао у њен логор трговца Баранина, по овом предању Латинина, који је имао задатак да деморалише Грке и да их намами у Војислављеву засједу. Трговац се правио као да се весели Грцима, мотивишући свој поступак тврдњом да је

¹⁷ Исто, 66.

¹⁸ Н. Банашевић, н. д., 239.

¹⁹ С. Мијушковић, н. д., 248.

²⁰ В. Мошин, н. д., 89.

²¹ Енциклопедија Југославије, 1, Загреб, 1955, 380.

трговина под Војиславом замрла и да се нада да ће под Грцима поново оживјети. Он, тобож пријатељски прича Грцима да Војислав има велику војску и да су се босански бан, рашки жупан и захумски кнез споразумјели са њим, јер да брат брата неће изневјерити, него да ће га у невољи помоћи. Наговорио их је да они први нападну и заузму Војислављев град у Прапратни. Пут их је водио преко Сутормана и Црмничког поља, уз Могилу, преко Врпавца у Прапратну. Успут су Грци питали за Војислављев град, на што им је одговарао „ту је“ (провинцијски „тун је“), по којој се ријечи ово мјесто касније назвало Туње.

Данашње Туње (Прапратна) — према саопштиоцу овог предања — заузима простор од око два квадратна километра. Главчица и обрадиве земље има око сто рала (1 рало = 1800 m²). Изнад њега уздижу се врхови: на југу Орлов крш, сада Дебелњак; на западу Клисуре, сада Влаштик; на сјеверу Црвена стијена, сада Ушитак; на истоку су мања брдашца која се дижу изнад Скадарског језера. Окружују га насеља: Трново, Прапратница и Комарно. Према предању, Грци су без борбе ушли у Прапратну, јер се Војислав са војском био повукао на сјеверозапад у Трново, одакле је преко ноћи распоредио војску и са четири стране напао на Грке. Он са два сина и најјачом војском напао је од Трнова, а остала три сина са одабраном војском нападали су са Орлова крша, Клисуре и Црвене стијене. Дувањем у рогове и громогласним покличом јунака Грци су били разбијени. Поред самог врела²² Војислав је топузом оборио Војислава, на што је овај узвикнуо „Ово је Божји дар“ и „земљо прими ме“. Син га по гласу познаде, сабе са коња — и даље као код Дукљанина — с том разликом што се овдје, умјесто „Божја милост“, ово мјесто прозвало „Божова њива“. У борби је погинуло око 40.000 Грка и 6.000 Зећана. Преостали Грци побјегли су поред Скадарског језера кроз Крајину према Скадру, а драчки војвода Михаил од задобијених рана умро је у Драчу.

Ово је други драгоцјени податак који црмничко предање уздиже на виши степен, јер је историји познато да главни заповједник Грка у овом походу није био Курсилије — како стоји код Дукљанина — већ намјесник Драчке области Михаил, син логофета Анастасија.²³ Податак о војводи Михаилу, као и онај о заплијењеном злату са разбијене грчке лађе увјеравају нас да Црмничани нијесу ово предање црпили из Љетописа попа Дукљанина, а још мање из византијских извора, него да се оно — како је речено — из тих давних времена сачувало.

²² Да би очували успомену на славну Војиславову побједу — прича се — да су владари из породице Немањића долазили и одмарали се код овог врела. Између врела и потока је вир, познат као Ранчев вир. Данашње црмничко братство Гојнићи звали су се Ранци.

²³ Историја народа Југославије, I, Београд, 1953, 239; Енциклопедија Југославије, I, 380—381.

Према предању, послије побједи над Грцима, зетска војска пошла је према босанској, рашкој и захумској војсци. Да би се спријечило проливање братске крви дошло је до двобоја између Љутовида и Војислављевог сина Гојислава. Гојислав је као побједник без борбе завладао Требињем. Каже се да је важну улогу у овом двобоју имао неки Љешкополац, којег је предање окарактерисало као вјештог коњаника.

Саопштилац овог предања наводи да су људи налазили комадиће злата на њивама око врела. А крајем прошлог вијека — прича се — наишао је неки странац од Трнова, интересујући се код чобана за Туње. Изашао је — кажу — на једно брдашце гдје је сједио неко вријеме. Послије његовог одласка чобани пођу на тај брежуљак, гдје нађу „у једном камену усјечено као скрињица и скоро отворено и понесено што је било; а шта је било то се не зна.“ Осим тога, поред „Божове њиве“, вјероватно „Божје њиве“, ту је и „Градска њива“, односно „Градинац“, што нас неоспорно подсећа на некакав град.

За разрјешење ове теме, односно за убицацију Прапратне, врло важну, ако не и пресудну, улогу има црква св. Андрије, коју Дукљанин лоцира у Прапратни. Он дословно каже: „Славни краљ Доброслав (Војислав — В.Б.В.) владао је двадесет и пет година и, пошто паде у кревет, умре у Прапратни, у свом дворцу. Његови синови, окупљени око њега, оплачу га и сахране у цркви светог Андрије, његовој капели с великом почашћу и славом“²⁴. Али, гдје се налазио двор кнеза Војислава и црква св. Андрије до данас археолошки није утврђено. Јован Ковачевић, у Историји Црне Горе, пратећи култ појединих светаца, за св. Андрију каже: „Једна капела посвећена апостолу Андрији налазила се, по Барском родослову, уз двор кнеза Војислава у жупи Прапратни“. Поред овог наводи камени цибориј у цркви св. Трипуна у Котору из 809. године, за кога каже да је био посвећен св. Андрији и данашњу цркву св. Андрије код Зеленике у Боки Которској.²⁵ Међутим, цркву св. Андрије у Црмници, колико ми је познато, до данас није нико узимао у обзир. Вјероватно зато што је остала непозната или мало позната. Налазила се недалеко од Туња у данашњем Комарну, гдје је на мјесту данашње цркве св. Борба била мала капелица посвећена св. Андрији. Мјештани кажу да су у њој биле двије надгробне плоче: једна већа и једна мања, за које предање каже да је под већом сахрањен кнез Војислав, а под мањом неко од његове дјеце. Плоче су биле без натписа, танке и трошне. Помњене су приликом постављања плочника у новој цркви. Штета је што гробови том приликом нијесу испитани, али у интересу науке никада није касно.

²⁴ С. Мијушковић, н. д., 255; В. Мошин, н. д., 93.

²⁵ Историја Црне Горе, I, 439.

На основу горњих предања Раде Туров Пламенац констатује да је кнез Војислав, побјегавши из грчког ропства, саградио град у Прапратни „којему се и сада развалине налазе“ на једном природно заштићеном мјесту, да се брани од моћне Византије са тог „обрамбеног положаја ратног, с према ономе времену, стратегијски изабраном за дефанзиву“. Недалеко одатле, у мјесту које се сада зове Комарно, Војислав је саградио цркву посвећену св. апостолу Андрији Првозваном, а ту је и данашње насеље Прапратница. Сви ови локалитети су на територији доцнијег племена Дупила, а колико је Прапратна захватала, Пламенцу није познато²⁶.

Излагањем црмничког предања о кнезу Војиславу хтјело се допринијети убијацији Дукљанинове Прапратне. Кнез Војислав је одабрао Прапратну за своје сједиште из чисто стратегијских разлога, које је — према предању — било у данашњем Туњу. Сјеверно од Туња, у данашњем Комарну, била је цркве св. Андрије, а јужно од њега је Папратница, за коју Ердѣљановић дословно каже: „Ово је 'село' око великог земљишта њива по странама и по ивицама омањих долова, из којих је оно састављено (у средини је Прапратни До)“,²⁷ што управо значи да су куће данашњег насеља поређане око елипсастог пољца, а у локалитетима „Папратница“ и „Папратни До“, у нешто мало измијењеном облику, задржао се топоним Дукљанинове Прапратне, која је, према изложеном, обухватала данашња насеља Папратницу, Трново и Комарно, као и локалитет Туње, кроз које протиче врело (поток) изворске воде, гдје је Војислав могао имати своје утврђење — *castrum*. Треба имати у виду да је овај териториј тек у другој половини XVII в. припао Црмници. Ово је, такође, врло важно за убијацију Прапратне, нарочито за оне који су априори одбацивали тезу да је Прапратна у Црмници у складу са чињеницом да Дукљанин наводи Прапратну и Црмницу као двије посебне жупе.

С обзиром да су сва наведена насеља на територији доцнијег племена Дупила, може се претпоставити да се Прапратна у XI в. протезала и над данашњим Дупилом и пољем испод њега — све до Бјеласице и Хумца, односно ријеке Ораховштице, тим прије што народ у Црмници разликује Ораховско од Црмничког поља, иако их дијели само танка превлака Великог и Малог Хумца, како је то већ крајем прошлог вијека Стојан Новаковић констатовао. На Хумцу је — каже се — био двор Ивана Црнојевића, а испод њега живјело је гласовито племе Миковићи, које је оне ноћи било уз Војислава. А ту одмах, у Орахову, је старо манастирско здање, које народ зове „ћелија“. Све је ово на домаку Језера и Вира, изнад којег се, на брду које се тада

²⁶ Раде Туров Пламенац, мемоарска грађа, Историјски институт Црне Горе, Титоград, фасцикла 84.

²⁷ Др Јован Ердѣљановић, Стара Црна Гора, Београд, 1926, 192.

звало Бес, данас Бесац, уздизао град Црмница, чији се темељи и данас могу видјети.²⁸ Град је био лоциран супротно од данашње тврђаве на јужној страни брда, изнад саме мијелске некрополе. Предање каже да се у њему, бјежећи испред византијске војске, склонио Бодинов син Борђе и да је ту заробљен, а град разорен.²⁹

Властелинство св. Николе Врањинског³⁰

Према томе, Дукљанинова Прапратна била је у данашњој Црмници. Захватала је долину ријеке Ораховштице до њеног улива у ријеку Црмницу, па лијевом обалом Црмнице, односно Вириштице, до њеног ушћа у Скадарско језеро, а одатле мало према сјеверу до Танког рта. Дакле, плодну равницу са које се уздижу винородни брежуљци, гдје је Војислав могао имати свој

²⁸ Име је добио по области, односно ријечи, која тече испод њега, од словенске ријечи „чрмънь“, што значи црвен, од црвене земље која је врло распрострањена у Црмници. Отуда Cremeniza, Cermeniza, Чрмъница.

²⁹ У Љетопису попа Дукљанина каже се да је Борђе заробљен у каstrуму Оболону. Према Јастребову то је Обод, што прихвата и Јиречек. Међутим, Јован Ковачевић у Историји Црне Горе с правом сматра да је Оболон данашњи Облун код Малог блата.

³⁰ Карта са уцртаном Прапратном преузета је из истоименог чланка др Гавра Шкриванића, Историјски записи, XVI, Титоград, 1959, 39.

двор, и брдовите области племена Дупила, на сјеверу, врло подесне за дефанзивно ратовање, гдје је Војислав могао имати град — утврђење.

На приложеној карти Прапратна је уцртана сјеверно од Бјеласице и ријеке Ораховштице, у предјелу данашњих села: Душила, Крушевице, Папратнице, Трнова и Комарна.

И на крају да завршимо ово излагање са три кратка закључка.

1. — У прилог тези да се Прапратна налазила у данашњим Мркојевићима одговара поредак жупа у Зети, али је тешко повјеровати Дукљанину да се битка водила „у равници града Бара“, јер се на равном територију Војислав није смио ухватити у коштац са тако силном грчком војском, тим прије што византијски извори говоре да су се битке водиле у кланцима и гудурама. Осим тога, тешко да се Војислав послје устанка одлучио да столује у данашњим Мркојевићима на домак Драчке теме, која је била успостављена ради контроле српских области, у првом реду Дукље.

2. — Јовићевићевом становишту да се Прапратна налазила у данашњим Мурићима одговара и поредак жупа и Војислављево чекање у Црмници, одакле је могао протјерати Грке преко Прапратне и даље ка Скадру.

3. — Мишљењу да се Прапратна налазила на мјесту данашњег црмничког села Папратнице не иде у прилог Дукљанинов поредак жупа, уколико се Дукљанин строго држао географског поретка. Међутим, стратегијски, за дефанзивно ратовање, овај териториј у потпуности одговара. Ту је и врело воде, врло важне за једну насеобину. Осим тога, Црмничко предање указује на три историјске чињенице, које га уздижу изнад обичног причања. Прво, предање говори о заплијењеном злату, којег нема код Дукљанина; друго, византијску војску по предању није предводио Курсилије, већ драчки војвода Михаил, што одговара историји и треће, црмничко предање упозорава на цркву св. Андрије, са двије надгробне плочне испред олтара, коју би требало испитати, јер без археолошких налаза нема ни дефинитивног рјешења овог питања.

Vojislav BOLJEVIĆ - VULEKOVIĆ

CONTRIBUTION TO THE QUESTION OF UBIETY OF PRAPRATNA

S u m m a r y

The question of ubiety od Prapatna, the capital of medieval Zeta, has not been solved until nowadays. Our historiography points out the three localities: Papratnica in Crmnica (K. Jireček, A. P. Rovinski, S. Novaković); Mrkojevići, between Bar and Ulcinj (Lj. Jovanović, J. Kovačević) and Murići in Krajina (A. Jovičević).

In contribution to thesis that Prapatna was situated on place of today's Papratnica in Crmnica the Crmnica's legend, about the duke Vojislav and his victories over the Byzantians is quoted. The fable of legend is mainly identical to that which is found in Chronicle of the Priest Dukljanin, with the difference that Crmnica's legend indicates three historical facts, which give to it historical value, and which are not consisted in Chronicle. The legend, for the first, talks about gold, which Zetans captured from one Byzantian ship, what caused two consecutive Byzantian attacks on Zeta (1040 and 1042) — about this there is the evidence in Byzantian sources (Skilica—Kedrin); second, Byzantian Army, in the second attack, was not headed by Kursilije, as it is stated in Chronicle, but by Drač's duke Mihail, the son of logotet Anastasije, as it says in legend, what is historically exact; and third, according to Dukljanin, Vojislav was buried in Prapatna »in church of St. Andrija, in his chappel, with great respect and glory«. Crmnica's legend points to the church of St. Andrija in Komarno, nearby Papratnica, in which there were two tablets, under which — according to legend, Vojislav and some of his children were buried. This should be checked, because without archeological findings there is not definitive solution of this question.